

## FOUCAULT SOSYOLOJİSİNDE İKTİDARIN SERÜVENİ: PASTORAL İKTİDAR, DİSİPLİNCİ İKTİDAR, BİYO-İKTİDAR

**Murat ÖZDEMİR\***

### Öz

*Bu çalışma Michel Foucault'nun iktidar sosyolojisini ele almakta, iktidar teorilerini Foucault'nun bakışıyla eleştiriye açmaktadır. İktidar mefhumunu analizinde statik makro çatışmacı ya da uzlaşmacı tanımlamalardan kaçan Foucault, modern iktidarın üretici mantığına vurgu yaparak toplumsalın bedenine nüfuz etmiş liberal kapitalist değerlerin varlığını tarihsel iktidar analizleriyle ortaya koymaktadır. Bu bakımdan çalışma Foucault'nun iktidar analizi olan pastoral iktidar (premodern öncesi iktidar modeli), disiplinci iktidar ve biyoiktidar kavramsallaştırmaları etrafında ilerlemektedir. Modern tarihin rasyonel aklını iktidar bağlamıyla düşünen Foucault, analiz ettiği iktidar modelleriyle iktidarın mikro mantığını ortaya koymuş ve modern tarihin baskıcı ve uysal bedenleri inşa edici yönünü analiz etmiştir. Bu bağlamda çalışma Foucault'nun modern iktidar yapılarına ve aklına nasıl yaklaştığını göstermeye çalışmakta, kavramsal sınırlılıklarını Foucault'nun literatürüyle çerçevelemektedir. Modern iktidarın yeni bir vechesi olan neoliberal iktidar aklı bu çalışmanın dışında bırakılmıştır.*

**Anahtar Kelimeler:** İktidar, Foucault, Biyopolitika, Disiplin, Yönetim.

## THE ADVENTURE OF THE POWER IN FOUCAULT SOCIOLOGY: PASTORAL POWER, DISCIPLINARY POWER, BIO- POWER

### Abstract

*This study deals with the sociology of power of Michel Foucault, and opens the theories of power to criticism from Foucault's point of view. Fleeing static macro-confrontational or compromising definitions in the analysis of the concept of power, Foucault reveals the existence of liberal capitalist values that have penetrated the body of the social by emphasizing the productive logic of modern power through historical power analyzes. In this respect, the study proceeds around the concepts of pastoral power (pre-premodern power model), disciplinary power and biopower, which is Foucault's analysis of power. Thinking of the rational mind of modern history*

\* Arş. Gör., Ankara Bilim Üniversitesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, murat.ozdemir@ankarabilim.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0371-9128>.

*with the context of power, Foucault has revealed the micro logic of power and analyzed the oppressive and submissive aspects of modern history. In this context, the study tries to show how Foucault approached modern power structures and his mind, frame his conceptual limitations with Foucault's literature. In this study, neoliberal power, which is a new tool of modern power, was excluded from the study.*

**Keywords:** Power, Foucault, Biopolitics, Discipline, Government.

## Giriş

Avrupa toplumunda kapitalizmle beraber ortaya çıkan kentleşme, üretimde endüstrileşme momentleri toplumsal alanda hem özne üzerinde hem de toplumsal kurumlar nezdinde zorunlu dönüşümlerin meydana gelmesine yol açmıştı. Kısaca liberal kapitalist Batı tarihinin temelini kuran bir dizi değişimin vücut bulması hem bireysel hem de iktidar yapıları bağlamında dönüşümleri yaratmıştı. Foucault çalışmalarında Batı'daki değişimleri analiz ederken liberal bağlamdaki siyasal akılsallığı, kapitalist bağlamdaki ekonomik akılsallığı birbiriyle ilişkili olarak çözümlenmeye çalışır. Üretim sistemlerindeki köklü değişikliklerin uzamsal mekânları da dönüştürmesi, güvenli işletilmesi amaçlanan kent ticaret yaşamında iktidar fenomenlerinin kurulmasına yol açar. “Yeni bir “iktidar ekonomisi” gelişir. Bu “ekonomik” iktidar mekanizmaları, şiddet/alıkoyma ilkesinden çok üretim/kâr ilkesine riayet eder ve bireyleri jestlerine, tavırlarına, davranış biçimlerine ve alışkanlıklarına varıncaya dek tayin eden “iktidarın bedenselleşmesine” izin verir” (Lemke, 2016:112).

Foucault açısından iktidar kavramı bir yönetim sanatını işaret etmektedir. Bireyin kılcal damarlarından başlayıp toplumsalın en büyük makro yapısı olan devleti saran bir yönetim akılsallığı: “Ama ben iktidar mekanizmasını düşündüğümde, iktidarın bireylerin tohumuna kadar ulaştığı, bedenlerine eriştiği, hal ve tavırlarına, söylemlerine, öğrenimlerine, gündelik yaşamlarına sindiği kılcal var olma biçimini düşünüyorum” (Foucault, 2015c:23). İktidar parçalanmış, yersiz yurtsuzlaşmıştır. Foucault'nun iktidar analizi durağan ve sabit değildir, toplumsalın dinamikleriyle beraber hareket eder, kendini dönüştürür, değiştirir. Yarattığı uysal bedenler üzerinden kendini gerçekleştirir. Foucault'nun iktidar merkezini özne oluşturur; özne üzerinden yayılıp toplumsalın tüm değer ve katmalarını kat eden, kendini ilişkiselliklerde gösteren yönetim teknolojileri toplamına işaret eder. Foucault'nun, iktidarın merkezine aldığı özne tasavvuru tamamlanmış, bir kişilik değildir, sürekli özneleşme fenomenleriyle ilişkide olurken hem söylem yoluyla dönüşür hem söylem yoluyla dönüştürür. Kısaca özne hem

kendi üzerinde hem de ilişkide bulunduğu diğer özneler üzerinde hem fail hem de kurban rollerini oynar.

Batı'nın ekonomi politik rasyonel aklını analiz eden Michel Foucault, tarihsel süreçte öznedey meydana gelen dönüşümleri iktidar ölçüğünde düşünerek, Batı'nın özne sorunsalını analiz eder. Foucault açısından özne ve toplumsal beden üzerinde belirleyici olan iktidar aklı modern ve premodern dönemlerde farklı iktidar tekniklerini kullanarak kendini gerçekleştirmiştir. Premodern öncesi dönemin iktidar türünü pastoral iktidar olarak tanımlayan Foucault'ya göre bu dönemde iktidar gücünü dinsel alanla sınırlı tutmaktaydı. Sonrasında kapitalist iktisadi sürecin başlamasıyla modern iktidar teknikleri devreye girer. Erken kapitalist dönemde toplumsal üretim süreçleri için sakıncalı olanların disipline edilmesine yönelik olarak on yedinci yüzyılda disiplin teknikleri sahneye çıkar. On sekizinci yüzyılda ise tüm toplumsal bedeni hedef alan biyo-politik teknikler ile toplumsallığın tamamı kontrol ve yönetilmeye çalışılır. Foucault açısından biyo-politik dönüşümün meydana gelmesi, geleneksel iktidarın dönüşümüne, ırkçılığın yükselişine, liberal değerlerin öznelerin yaşam algısında bireyselleşmesine ve içselleşmesine yol açar. Biyo-politik iktidarlar tahakkümü dıştan değil, bedenin ve ruhun içinde yaratır. Mücadelenin merkezi de beden olur artık. Bu bedenle hayat üzerinde denetimin kapsamının genişlemesine karşı yine hayatın kendisi toplumsal direnişin merkezine dönüşür. Foucault açısından tahakküme karşı yapılması gereken hayatı ve hayatı saran söylemsel yapıları ve üretimini sorgulamaktır. Sağlığa, deliliğe, hukuka, kriminolojiye, psikolojiye, psikiyatriye, eğitim ve disiplinci askerî mantık kurumlarına karşı algılara eleştirel olarak bakmak gerektiğini bize göstermeye çalışır.

### **1. İktidar Teorilerine Farklı Yaklaşımlar**

Toplumsal yaşamda bireyden başlayıp toplumsal alanın tümüne sirayet eden, kurumlar arasındaki ilişkiler ağının merkezi noktası iktidar mefhumuna dayanmaktadır. Siyaset teorisi açısından tarihsel izlekte iktidar mefhumunun ne olduğu sorunsalına yönelik yapılan yorumlama, açıklama ve tanımlamalar Lukes'un (2005) düşüncesiyle iki hat üzerinde ilerlemektedir. "İlk hat Platon'dan, Hannah Arendt ve Talcott Parsons'a kadar farklı yazarları barındırırken; Thomas Hobbes, Max Weber ve Karl Marx da ikinci geleneğe dahildir. Lukes'a göre ilk kuramsal model iktidar kavramının iş birliği ve uzlaşısı (konsensüs) olarak görülürken, ikincisi iktidarı hiyerarşi ve tahakküm olarak kavrar. Her iki yorum hattı da kökleri Antik döneme kadar dayanan çok uzun bir tarihe sahiptir" (Lemke, 2015:13). Sonuç olarak uzlaşısı ve dayanışmaya dayanan simetrik gelenek ile çatışma, mücadele, tahakküm ve hiyerarşiye dayanan asimetrik gelenek iktidarı tanımlamada makro politik

yöntem ile iktidar sorunsalını ele almaktadırlar. İster simetrik isterse asimetrik gelenek olsun, iktidarı statik, makro ve devredilebilen bir bakışla anlama yoluna gitmişlerdir. Bu bakımdan her iki geleneğe göre iktidarın tarihsel derinliği devlet merkezli olarak düşünülmüş ve iktidar bütünsel olarak teorileştirilmeye çalışılmıştır.

İktidar kavramı merkezi dinamiği içinde “güç, etki, telkin, yönlendirme” gibi çağrışım sal anlamları içinde barındırır. Çünkü herhangi bir iktidar ilişkisi başkalarının eylemleri üzerinde etkide bulunmayı zorunlu kılar. Bu etki rıza yoluyla olabileceği gibi şiddet ve kuvvet yoluyla da olabilmektedir. Bu nedenle iktidarı rıza ve güç ilişkisiyle ele almak onu anlamayı daha mümkün hale getirmektedir. Dolayısıyla bireylerarası ilişkilerde ve devlet toplum ilişkilerindeki iktidar ilişkileri rıza ve güç kavramları temelinde incelendiğinde iktidar olgusunu tanımlama daha niceliksel boyut kazanmaktadır. İktidara niceliksel boyut bağlamında yaklaşan Weber (1996), Russell (1976), iktidar türlerini sınıflarken, geleneksel ve modern iktidar düşüncelerinden yola çıkarak iktidar teorilerini oluşturmuşlardır. Russell açısından iktidar toplumsal yaşamda kaçınılmaz bir fenomendir. “İnsanlık yönetime muhtaçtır, ne varki anarşinin hüküm sürdüğü bölgelerde insanlık, önce yalnız despotizme boyun eğecektir” (Russell, 1976:31-32). Russell bu tanımlamasında iktidara pozitif değer atfediyor gibi görünse de onun açısından iktidar ilişkilerinin temel nosyonu etkidir. İktidar ilişkilerinde etki mekanizması devreye girdiğinde “birey şu yollardan etki altına alınabilir: A. Bedeni üzerine, doğrudan doğruya bir güç uygulayarak (mesela, hapsederek, öldürerek), B. Kandırma ve belli bir yöne sevk etme aracı olarak mükâfat ya da ceza vererek (mesela, iş vermek veya işsiz bırakmak), C. Fikirlerini etkileyerek (mesela, en geniş anlamıyla propaganda)” (Russell, 1976:44). İktidarı etki nosyonunun merkezine oturtarak çözümlemeye çalışan Russell (1976), iktidar türlerini niceliksel sınıflandırmalarla (örneğin, ruhban sınıf iktidarı, yalın iktidar, ihtilal iktidarı, iktisadi iktidar, kral iktidarı, fikir üzerindeki iktidar) tanımlar. Diğer taraftan Weber ise (1996), iktidarı üç kategoriye indirgeyerek (geleneksel iktidar, karizmatik iktidar, rasyonel-bürokratik iktidar) politika biliminin kapsamında iktidarı siyasal yönetimle sınırlar. İktidar analizinde iktidarı sosyal ilişkiler, üretim ilişkileri bağlamında çok boyutlu olarak ele alan Sennet (2014) ise tarihsel bağlamda iktidarı paternalist üretim mantığına oturtarak ele almaktadır.

Geleneksel politika bilimi açısından iktidar teorileri ve analizleri siyasal iktidar ve devlet aygıtıyla sınırlı tutulurken Foucault açısından iktidar bireyin bedeninden ve ruhundan başlayarak toplumun tüm alanlarına sirayet eden nitelik taşımaktadır. Devlet merkezli geleneksel iktidar anlayışını aşmaya ve

geliştirmeye çalışan Foucault, iktidar analizini yaparken bireyi, toplumu, toplumsal kurumları, normları, söylemleri tarihsel bağlama oturtarak tanımlamaya çalışır. Foucault'nun iktidar analizi liberal akılsallığın, tarihsel süreçte özneyi, toplumsal bedeni ve devlet kurumlarını nasıl dönüştürdüğünü çözmeye yöneliktir. Foucault, Batı'da Orta Çağ sonrası meydana gelen büyük değişimlerdeki merkezi iktisadi mantığın maddi koşullarına bağlı olarak değişen özne, toplum ve toplumsal kurumlar üzerindeki liberal kapitalist politik akılsallığın haritasını çizme amacını taşır. Bu bağlamda Foucault'nun iktidar analizi liberal kapitalist toplumlarda toplumu bütünsel olarak tarihsel bağlamda analiz etmeyi amaçlamaktadır. Foucault'nun iktidar analizi her ne kadar Avrupa kıtasını kapsamı içine alıyor olsa da Batı değerlerinin diğer coğrafyaları da etkilemesi, bu coğrafyalara sirayet ederek birey ve toplumsal kurumları değiştirmesi nedeniyle, liberal kapitalist değerlere eklenmiş ya da eklenmekte olan ülkelerin iktidar fenomenlerini anlamaya da yol göstermektedir.

Foucault'nun iktidar kavrayışının öncelikle "her yerde" olmaya (yani gündelik hayata kadar sirayet etmeye) vurgu yaptığına işaret etmek gerekir. Bu anlamda önemli olan devlet ya da devletin tahakkümcü işlevleri değil, devleti ya da devletin tahakkümünü aşan iktidar pratiklerinin her yerde nasıl işlediğidir. Bunu mümkün kılansa "güç ilişkilerinin her alanında birer taktik öge ya da blok" olan söylemlerdir" (Özmkas, 2012:58). Söylemler tarihsel uzamda iktidarın, devlet ve hukuk boyutunu aşan alanlarında doğallaşmış ve meşrulaşmıştır. Toplumun bedeni üzerinde verili kodlar bağlamında işlev görür. Tıbbi söylemler, kriminolojik söylemler, psikiyatrik söylemler geçmiş ve bugünün bağlamının ilişkiselliğinde toplumsal olarak içselleştirilmiştir.

Geleneksel iktidar anlayışında iktidarın sahiplenilebilen, ele geçirilebilen bastırma, şiddet tekeli ile sınırlandırılmış devlet aygıtı olarak ifade edilmesi Foucault'nun iktidarı tanımlama mantığında yer bulamaz. "Devlet aygıtı, iktidar ilişkilerinin yalnızca "yoğunlaşmış bir biçimi" ve onları aşan bir sonucudur, öyleki ki ne bu aygıtın kontrolü ne de yok edilmesi belirli iktidar biçimlerini ortadan kaldıramayacaktır" (Lemke, 2015:153). Foucault'nun iktidarında "devlet aygıtı, yasalar ya da diğer hegemonik biçimler, iktidarı tanımlayan stratejilerin kristalize olarak aldığı biçimlerden ibarettir. İktidar ancak işlediği zaman varolduğu için, onun işleyişinin analizini yapmak, hangi durumlarda hegemonik biçimlere büründüğünü saptamak gerekir (Aksay, 2004:10-11). "Devlet, "iktidar ilişkilerinin kurumsal entegrasyonu"ndan ibarettir" (Bidet, 2016:114). Foucault için devlet aygıtını belirleyen bireyden toplumsal kurumlara, normlara, söylemlere yerleşen birbiriyle ilişkisel olan, birbirlerini üreten fenomenler toplamıdır. Foucault iktidarı yalnızca devlet

aygıtı problemi, yönetici sınıf, hegemonik yapılara gönderme yapması, bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde kendini gösteren incelmış ve mikro düzeyde işleyen süreksiz iktidar ilişkilerini analiz eder (Foucault, 2015c:48). Foucault'nun bu tanımlamasında Marksist düzlemin tarif ettiği devlet aygıtı, yönetici sınıf, hegemonik iktidar görüldüğü gibi tamamen yok sayılmamıştır. Yalnız Foucault açısından Marksist düzlemin bu iktidar tanımlamaları yetersizdir. Çünkü makro iktidarların anlaşılması mikro düzlemlerdeki iktidar ilişkilerinin tahliliyle mümkün olacaktır; toplumsal saran değerlerin, kurumların, normların anlaşılması en küçük mikro iktidar ilişkilerinin analizi ile başlamalıdır. Foucault'nun iktidar analizi bir nevi iktidarı hücrelerine ayırıp bir otopsi sürecinden geçirmektir. Çünkü Foucaultcu mantık iktidarın yaşamı içerden şekillendirdiğini söyler: “İktidar “şey”leri tanımlayan, arzunun ne olduğunu öğreten, bilgiyi biçimlendiren ve söylemi üretendir. Kısaca, zevki, bedeni, hayatı, anlamı tanımlayandır iktidar” (Akt. Sancar, 2014:145). İktidar devlet aygıtının ve kapsamının dışında bedende, cinsellikte, benlik sunumunda, aile-akrabalık ilişkilerinde, bireyin toplumsal kurum ve normlarla kurduğu ilişkilerde kendini inşa eder.

## 2. İktidar İlişkileri

İktidar kurduğu bireyin üzerinden işler (Foucault, 2011:106). İktidar açısından mikro olarak özne, makro olarak toplumsal beden bilgi nesnesine dönüştürülerek kontrol edilir ve yönetilir. Foucault'nun iktidar analizi pratikler içinde gözlemlenir. İktidar ilişkilerinin bütünselliğini söylemler oluşturmaktadır. Foucault açısından söylem; mekânsal, sembolik, dilsel göstergelerin birbirleriyle ve bedenlerle meydana getirdikleri karmaşık süreksiz ağlardır. İktidar ilişkileri yöneten ve yönetilen, hiyerarşik mübadele ilişkilerini yansıtmaz. İktidar ilişkileri merkezlessiz, özneyi aşan ama özneyi kapsayan mikro ve makro alanların birbirleriyle oluşturduğu dinamik birlikteliklerdir.

İktidarın sahiplenilen bir güç olarak değil de bir strateji olarak düşünülmesini, iktidar egemenliğinin etkilerinin sahiplenmeye değil de düzenlemelere manevralara taktiklere, tekniklere, işlevlere bağlanmasını öngörmeleri gerektiği kanısını taşıyan Foucault (Urhan, 2013:239) iktidara niceliksel bir olgu olarak bakmaktan ziyade, iktidarın pratikler içinde gözlemlendiğini, tarihsel ve sürekli dinamik ağlar içinde hesaplanabilir özelliğini silikleştirerek, stratejik ilişkiler bağlamıyla birbirine bağlı söylem yapılarıyla hareket ettiğini savunur. “İktidar ilişkilerinin neticelerini fiziki baskının ve ideolojik manipülasyonun etkilerine indirgeyen yaklaşımların ötesine geçer ve iktidar süreçlerinin teknolojik üretken niteliğinin altını çizer” (Lemke, 2016:160). İktidar ilişkileri toplumsal momentlerinin yarattığı

zorunluluk dinamiklerine dayanır; toplumsal momentler birbirlerini değiştirir, dönüştürür, yeni söylem yapılarını meydana getirir; tıp psikiyatriyi, psikiyatri hukuk ve ceza yasalarını etkiler, yeni hakikat söylemlerinin oluşmasına sebep olur; böylece toplumsalın tarihsel zihinsel kodları birbirini etkileyerek, dönüştürerek yeni formlara ve değersel yapılara dönüşür. Dinamik söylem yapıları hitap ettiği toplum tarafından benimsenir ve içselleştirilir.

İktidar ilişkileri karşıtlık üzerinden kendini meşrulaştırır. Deli-akıllı, hasta-sağlıklı, serseri-efendi, yoksul-zengin, tembel-çalışkan ayrımı boyunca birincileri tecrit edip kapatmak ve böylece normal-anormal ayrımını kurmaktır. İnsan bilimlerinin de alanlarını tanımlayan bu ayrım, iktidar teknikleri aracılığıyla öznenin kişilikleştirilmesi ve bilginin üretilmesidir (Sancar, 2014:146-147). Özneden başlayıp kurumları, normları, sembolleri birbirini bağlayarak mikro alanlardan makro alanları yönetir. İktidar ilişkilerinin merkezi yeri beden ve ruhtur: "...çünkü iktidar ilişkileri tenimizden, bedenimizden, sinir sistemimizden geçer" (Foucault, 2015b:272).

İktidar ilişkisi, genel veya belirli bir alanda kendini göstermekten ziyade, "komşu kavgaları, ebeveyn ve çocuklar arasındaki kavgalar, ev içi anlaşmazlıklar, seks ve şarap düşkünlüğü, sokak dalaşmaları ve bir yığın gizli işler" gibi en ufak tekilliklerin ve kuvvet ilişkilerinin bulunduğu her yere girer" (Deleuze, 2013:47). İktidar ilişkileri gündelik yaşamın en sıradan hallerinde kendini gösterir. Toplumsal özne üzerinde kurucu rol oynayan iktidar mantığı öznenin tüm eylemsel ilişkilerinde kendini gösterir. "Bireyin, özel alanın toptan siyasallaştırılmasıyla en küçük bir sığınağı bile kalmaz, yaşam bir kamp alanına veya kışlaya döner" (Akt. Özden, 2016:101). Özne üzerinde örgütlenmiş iktidar söylemleri kendini her alanda görünür kılar: Evde, okulda, işyerinde ya da hastanede. Yaşamın tüm alanı kuşatılmış hem öznenin hem de toplumsal bedenin varoluş şekli iktidar ilişkilerinin hizmetine girmiştir.

Liberal kapitalist iktidar ilişkilerini analizinde Foucault iktidarın çeşitliliğinden söz eder. İktidar parçalı, çoklu, sürekli değişken formlardadır. Foucault, Marx'ı yeniden okumada ve anlamada da saptamalarda bulunur:

Kapital'in II. cildinde bulabileceğimiz şey, ilk olarak bir iktidarın değil; birçok iktidarın var olduğudur. İktidarlar, yani örneğin atölyede, orduda, köleci tipteki bir mülkiyette veya serflik ilişkilerinin var olduğu bir mülkiyette yerel olarak işleyen tahakküm biçimleri, bağımlılık biçimleri. Tüm bunlar, iktidarın yerel, bölgesel biçimleridir ve kendi işleyiş kipleri, yöntemleri ve teknikleri vardır. Bütün bu iktidar biçimleri heterojendir. Bu durumda, eğer bir iktidar analizi yapmak istiyorsak iktidardan değil, iktidarlardan söz etmemiz ve iktidarların

yerini kendi tarihsel ve coğrafi spesifiklerinde belirlememiz gerekir (Foucault, 2014:145).

Bu bağlamda Foucault açısından iktidar ve iktidar ilişkilerinin modern ıslah edici analizi, bilginin arkeolojik alanı ve iktidarın soybilim ilişkilerine bakılarak tarihsel bir zemine oturtulmalıdır: Tarihsel olana bakılmadan güncel olan anlaşılabilir. Foucault açısından bilgi alanları üzerindeki bakışlarımızın tarihsel dönüşümüne bakılmalı, bilgi alanlarının birbirleriyle kurduğu ilişki ve alışveriş ya da zaman içinde iç içe geçme halinin tarihsel anatomisine odaklanılmalıdır. Bunun neticesinde güncel yaşamın içeriğini dolduran söylemlerin iktidar bağlantıları anlaşılabilir.

Foucault gerçekten de toplumsal olanla ilgilenir. Bununla birlikte ona göre toplumsal ilişkiler evrimleri içinde süresizdir, bu ilişkiler, zamanla aralarında bir bütünlük oluşturmaz; tek bir türden doğmaz, genel bir ilkeye uymaz ve bir bütünlüğe tamamlamazlar. Onun yapıtları, varolan sosyolojileri bir anlamda gizeminden kurtarsa da ortak bir sorunsal çevresinde gelişirler (Tekelioğlu, 2003:12). Ortak payda özne ve hakikattir. Arkeoloji bilgi safhasında öznelliklerimizi kuran hakikatlere sahip olduğunu iddia eden söylemlerin, bilgilerin oluşum koşulları incelenir (Koloş, 2015:40). Bilgiler iktidar yapılarına, iktidar yapıları öznellik deneyimlerine bağlanarak birbirleri arasındaki ilişkiler çözümlenir, böylece mikro olarak özne, makro olarak toplumsal bedeni şekillendiren söylemler, söylemler arası ilişkiler deşifre edilir.

İktidar ve iktidar ilişkileri Foucault açısından somut olarak ele alınıp incelenemez, bir varlık ya da devri gerçekleşebilecek bir yapı değildir. “İktidar işler, iktidar bir ağ biçiminde işler ve bu ağda bireyler yalnız dolaşıma girmekle kalmaz, aynı zamanda ona boyun eğmek ve onu uygulamak durumundadır. Bireyler hiçbir zaman iktidarın atıl ve onaylayıcı hedefleri değil, tam tersine her zaman iktidarın aracısıdır. Başka bir deyişle, iktidar bireyleri geçiş yolu olarak kullanır, bireylere uygulanmaz” (Foucault, 2011:106). Beden üzerinde iktidar bireyselleşmiş olsa da sonsuz ağlar içinde niceliksel görünümü kaybetmektedir.

Liberal kapitalist akılsallığı tanımlarken Foucault “tutumlu yönetim” (Foucault, 2015a:25) ifadesiyle özne ve toplumsal bedenin liberalleşen değerlerin paradigmasına yönelik olarak kontrol edildiğini ve yönetildiğini ifade eder. Üreten ve değer yaratan öznenin verimliliğinin artırılması ve kontrol edilmesi düşüncesi bireyden başlayıp toplumu saran yeni yönetim teknolojilerinin meydana gelmesine sebep olur:



Yani kişiyi yönetimselleştirilebilir (governmentalisable) kılan, onu iktidara tabi tutan şey, sadece ve sadece homo economicus olması. Bu demektir ki birey ve iktidar arasındaki bağlantı noktası, birey üzerindeki iktidarın düzenleniş ilkesi bu homo emocomicus düzeneğinden ibaret olacaktır. Homo economicus yönetim ve bireyin ara birimidir. Bu da her bireyin her öznenin ekonomik insan olduğu anlamına gelmiyor (Foucault, 2015a:209).

Foucault için siyasetin insanın biyolojik varlığını kuşatması ve iktidarın doğrudan yaşamı hedef alması modern bir olgudur (Özden, 2016:88). Sanayileşmenin yarattığı yeni toplumsal düzende liberal kapitalist sistemin gereği olarak bedenler üzerinde yeni formların uygulanması zorunluydu. Tehlike olarak görülen ya da işlevsiz hallerdeki bedenlerin ıslahı gerekliydi. Çünkü zaman zaman kıtlık sıkıntısının yaşanması, veba hastalıkları, toplumsal hijyen sorunu gibi vakalar toplumsal düzeni tehdit etmekteydi. Bu nedenle herhangi bir isyana karşı önlem ve toplumsalın sağlıklı kılınabilmesi için bedenler üzerinde disiplin mekanizmaların devreye girmesini sağlayan iktidar teknolojileri ortaya çıktı.

Bireyin karakterini ıslah etmeye yönelik girişimler ıslahevleri, hapishane, klinik gibi yerlerde yoğunlaştı. Modern iktidarın disipline dayalı ıslah mantığı ailede, okulda, orduda, hapishanelerde ve daha pek çok kurumun işleyişinde ve normunda kendisi gösterir. “Bu “hukukçular” tarafından değil, cezaevi müdürleri, hovardalar, öğretmenler, doktorlar, psikiyatristler vb. tarafından geliştirilmiş bir alt-hukuk, bir karşıt hukuk yarattı. İktidar ilişkileri, “doğaları” gereği tarihsiz, sabit veya yasal olarak belirlenmiş değerlerdir ancak açık-uçlu ve çoğu zaman kurallaştırılmamıştır” (Tekelioğlu, 2003:154). Sonsuz ağlar içinde dağılmış, toplumsalın verili kodları haline dönüşmüş, dinamik süreksiz ilişkilerle birbirlerine bağlı ve birbirlerini keserek hareket eden bu ilişkiler yumağı söylem yapılarının birbirleriyle olan ilişkileri bağlamında anlaşılmalıdır. Örneğin hukuku psikiyatri ile psikiyatryi kriminoloji ile ya da tıbbi mekânlarla/normlarla düşünme gibi.

### **3. Pastoral İktidardan Bilgi Üretici İktidara**

Batı’da on altıncı yüzyıldan itibaren özne-yapı ilişkiseliliği bağlamında yapısal alanların özne üzerinde meydana getirdiği disiplin ve kontrol mekanizmaları yoğun bilgi alanlarının ortaya çıkmasına ve genişleyerek toplumun dokusuna nüfuz etmesine sebep olmuştur. Foucault’nun tespitlerinin temel noktası “yönetim akılsallığı” üzerinedir. Foucault, Orta Çağ yönetim anlayışından yola çıkarak hükümdarlık ve feodal sistemlerin çöküşüyle beraber yeni bir yönetim anlayışının meydana geldiğini ve bu yönetim tekniğinin temel hedefinin toplumu kontrol ederek mikro alanda özne

üzerinde, makro alanda toplumsal beden üzerinde kapsayıcı ve yönetilebilir tekniklerin yaratılması ve sürdürülmesi olduğunu düşünür. Orta Çağ Hıristiyanlık öğretilerinde kurtuluşa erme yolundaki anlayışın ruhların terbiye edilmesine dayandığını belirten Foucault, seküler anlayışın liberal akılsallıkla genişlemesinin neticesinde artık ruhlar yerine dünyevi yaşama ve bedene odaklanan politik bir akılsallığın doğduğu saptamasını yapar. Bu bağlamda “Foucault’nun çözümlenmeleri belirgin bir biçimde toplumsaldır – toplumsal ilişkileri oluşturan bilgi tipleri üzerine odaklanır” (Tekelioğlu, 2003:11)

Orta Çağ’da Avrupa kıtasında egemen olan değerler Hıristiyan öğretisiydi ve bu öğretiyi yaşamın tüm alanlarının işleyişinde belirleyici güce sahipti. Sadece inanlar açısından değil devlet örgütlenmesi de Hıristiyan öğretisinin etkisiyle yönetilmekteydi. Hıristiyanlık öğretilerinde hükümdar Tanrı’nın yeryüzündeki yüzüydü. Foucault’nun tabiriyle hükümdar Tanrı’nın çobanıydı ve Tanrı tarafından görevlendirilmiş, hüküm sürdüğü toplumun selameti için vardı. Bu tür bir yönetim anlayışına “pastoral iktidar” diyen Foucault, on altıncı yüzyıldan itibaren bu iktidar anlayışının ortadan kalktığını, toplumu disipline eden yeni bir iktidar anlayışının doğduğunu belirtir. Dolayısıyla güncel yaşamdaki iktidar ilişkilerinin tarihselliğine gönderme yaparak daha kapsayıcı iktidar analizinin şifrelerini çözer: Pastoral iktidar, disipline edici iktidar (hükümdarlık iktidarı) ve biyo-iktidar (kontrolcü/güvenlikçi) iktidar. Pastoral iktidar anlayışında “hükümdarlık bir toprağın sınırları içinde uygulanır, disiplin bireylerin bedenleri üzerinde uygulanır, güvenlik ise bir nüfusun bütünü üzerinde uygulanır” (Foucault, 2013:12).

On yedinci yüzyılda Avrupa devletleri arasındaki rekabetin, ticaretin gelişmesi; devletlerarası askerî tekniklerin ve diplomatik stratejilerin büyümesine neden olurken, güçlü bir rekabetin sağlanması için nüfusun verimliliğinin artırılması anlayışı benimsendi ve polis teşkilatı da bu bağlamda düşünülerek kuruldu. Güçlü bir toplumun yaratılması için gereken tedbirlerin alınması mantığı yaygınlaştı. Özneden başlayarak toplumun tamamını kapsayan bir anlayış; ıslah edici ve disipline edici tekniklerin doğuşuna ve büyümesine sebep oldu. Böylece giderek bu anlayışlar devletin kademelerine sirayet etti ve yasaklayıcı, sınırlayıcı iktidardan başlayarak sonrasında düzenleyici iktidarın doğmasına giden yol inşa edilmiş oldu. Hükümdarlık iktidarından, düzenleyici denetleyici iktidara kadar giden bir süreç. Hükümdarlık toprak egemenliği üzerinde toprağın kapitaleştirilmesini tanımlar, disiplin mekân inşa eder ve nesnelere işlevsel boyutlarına göre sıralar, güvenlik ise değişen dönüşen ortam üzerinde kontrol gücü elde etmeye çalışır (2013:22). Mekânların düzenlenmesi ve bu mekânların işleyişinin

sağlanması için gerekli hukuksal, yasal işlemlerin oluşturulmasına örnek olarak kentleşmeyle beraber kent güvenliğinin sağlanması için polis teşkilatının kurulması, malların yani ticaretin selameti için gerekli tedbirlerin alınması; kapitalist verimlilik mantığına uymayanların kapatılması, sonrasında da daha incelikli tekniklerle ayrıştırılarak ıslah edilmeye çalışılması, tahıl ürünlerinde zaman zaman yaşanan fiyat dalgalanmalarını sabitlemek için uzamdaki ulaşım ağının düşünülerek çözümler üretilmeye çalışılması çabaları ortamların yeniden düzenlenmesine sebep oldu ve bu ortamların yaşam üzerinde form oluşturucu rolü zamanla giderek arttı.

Ortama yönelik bu yeni düzenleyici tedbirlerin sürdürülebilir olması için toplum tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Foucault'nun tabiriyle yeni "hakikat rejimleri"nin kurulmasına gidildi. Psikoloji, hukuk, tıp, kriminoloji başta olmak üzere hem mekânsal hem yasal düzenlemeler ile özne ve toplumsal bedeni formlaştırma gücü yaratıldı. Bu alanların zamanla birbirlerinin içine geçmesi daha karmaşık ilişkilerin oluşmasına yol açtı. "İktidar mekanizmaları bu ilişkilerin tümünün ayrılmaz parçasıdır, döngüsel biçimde sebep ve sonucudur" (Foucault, 2013:4). Dolayısıyla Foucault açısından güncel iktidar ilişkilerinin işleyişindeki mantığın tarihsel kökenleri bu "hakikat rejimleri"nin tarihselliği içinden bakıldığında anlaşılabilir. Kısaca bugünün tarihini anlamak istiyorsak söylem alanlarının tarihselliğine inmemiz gerekmektedir.

Rasyonel akılsallığın yarattığı yönetimsel durum, liberal ve kapitalist akılsallığın gereklerine göre hareket etmekteydi. Yani ekonomik verimlilik ve istikrarın sağlanması için gerekli rasyonel hesaplamalardı. Örneğin kriminoloji biliminin doğuşuna sebep olan "aslında temel sorun ekonomidir, yani suçun maliyeti ile suçun bastırılmasının maliyeti arasındaki ekonomik ilişkidir" (Foucault, 2013:10). Suçun şiddetle eski yöntemlerle bastırılmasına karşı bireyin disiplin altına alınarak ıslah edilmesi uzun vadede daha ekonomik çıkar sağlamaktaydı. Böylece diğer söylem alanlarında da aynı gelişmeler yaşandı: Tıp, psikoloji, hukuk, güvenlik gibi söylem alanları öznenin toplumsalın bedenine doğru kapsayıcı işlev görerek nüfusun ve ekonominin istikrarı için yeni "hakikat rejimleri" meydana getirdiler.

Foucault, on yedinci yüzyıl olarak adlandırdığı Klasik Çağ'da disipline edici tekniklerin doğduğu dönem olarak dışlama usullerinin meydana geldiğini vurgulayarak, inşacı disiplinci bağlamın emek gücüne uygun olmayanların ıslahını amaç edindiğini, toplumsal bir sınıflamaya gidildiğini söyler: "Elbette disiplin, bireyleri, yerleri, zamanları, hareketleri, edimleri, işlemleri çözümler ve ayrıştırır" (Foucault, 2013:50). Disiplinci iktidar bu bağlamda anormal olarak belirlenenleri tek tek hedef alarak onları kapatma

mekânlarında ıslah etme amacı güder. “Foucault’ya göre Klasik Çağ’da kapatmanın, bu kitlesel olayın birinci işlevi ve meselesi, asayişin sağlanmasıdır; burada asayiş zenginlerin zenginlikleri artanların fakirleri çalışmaya zorlamaları anlamındadır. Kapatmanın ikinci işlevi ise Foucault, işsizlik dönemlerinde olası ayaklanmaların potansiyel kitlesi olan aylakların, toplumsal korumanın sağlanması amacıyla kapatılması olarak sunmaktadır” (Koloş, 2015:191).

Kapatma tekniklerinde ve ıslah süreçlerinde amaçlanan uysal bireyi meydana getirmek için “Bilimsel” bir bilgi, teknikler, söylemler oluşmakta ve cezalandırma erkinin uygulanmasıyla iç içe geçmektedirler” (Foucault, 1992:27). Klasik çağda hızla yükselen disiplin teknikleri görünür olur, okullar, kışlalar, atölyeler, kapatma mekânları başta olmak üzere mekânların yönetim aygıtına dönüşmesi söz konusudur. Ayrıca, göç sorunu, malların güvenli şekilde dolaşıma sokulması, kent sağlığı için hijyenin önem taşıması, nüfusun kontrol edilmesine yönelik teknikleri devreye sokar. Böylece tarihsel bağlamda yaşamın bütünselliği üzerindeki iktidarın sürdürülmesinde insana ve topluma yönelik bilimsel tekniklerin kurumsallaşması meydana gelir. Mekânlardan toplumsal örgütlenmenin değer ve normlarına doğru genişleyen söylemler alanı yaratılır.

Mekânların devreye girmesiyle özneler üzerinde kimin hangi kuruma gireceğinin ayrıştırılması söz konusu iken “insan bilimleri de bireylerin kim olduklarını, kimin normal olduğunu kimin olmadığını, kimin akli başında olduğunu kimin olmadığını, kimin neye yeteneği olduğunu ve ne yapabileceğini, bireylerin öngörülebilir davranışlarının neler olduğunu, hangi davranışların ortadan kaldırılması gerektiğini tanımayı sağlayan bilgilerdir” (Foucault, 2011:211-212). İnsana ve topluma yönelen bu bilgi türlerinin mantığının altında burjuva ideolojisi yatmaktadır. Burjuva, hegemonyasını garanti altına almak ve meşruluğunu sağlamak için geleneksel bastırma ve şiddet temelli iktidar stratejileri gütmemesi gerektiğini iyi bilmekteydi. İktidarın etkilerini, gücünü tüm sosyal alanın en derin gözeneklerine bilimsel alanların iş birliğiyle geri dönülemeyecek şekilde inşa etmesi siyasi bir devrimin ötesini geçmiş ve Batı toplumu yeni değerler ve yaşam formlarına göre şekillendirilmeye başlamıştı.

Burjuvanın egemen olmak için geliştirdiği yöntemler, bireysel-toplumsal disiplinden, gözetimden denetlemeye evrilen Batı toplumunun iktidar tarihi, bilgi alanlarının tarihiyle örtüşmektedir. Merkantilist ve burjuvanın ideolojik akılsallığı ekonomik verimliliği merkeze alırken, toplumsal bütünlüğün sağlanması için rasyonel ilerlemeci inancın nimetlerinden istifade ederek aynı değer ve inançları paylaşacak öznelerin inşası için çaba sarf etti. Özne üzerine

yapılan bilimsel çalışmalar iktidar ve iktidar ilişkisinden bağımsız değildi. Foucault ifadesiyle bilimsellik adı altında yürütülen çalışmalar masum değildir, “yani söz konusu olan, hakikat “namına” yürütülen bir kavga değil, hakikatin statüsü ve oynadığı siyasi ve ekonomik rolle ilgili olan bir kavgadır” (Foucault, 2011:83).

Foucault, Nietzsche'nin açtığı yoldan ilerleyerek, mutlak hakikat ve genel geçer olgulara karşı şüphecidir. Onun açısından Batı toplumunun bilgi ve hakikat inancının eleştirisi noktasında Nietzsche merkezi önemdedir. Pozitivist şaşmaz, doğrusal ilerlemeci rasyonel anlayış Nietzsche tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Nietzsche felsefesi öznenin temsil, hakikat sistemi içinde aktif fail varlık olarak geleneksel Batı felsefesindeki yerini sarsar, nesnel hakikat savları yerine bireysel ya da toplumsal kurgulara yönelmiş, öznenin dil ve metaforik düşüncenin ürünü olduğu yaklaşımını ortaya koyar.

“Hakikat”, sözcelerin üretimi, düzenlenmesi, dağılımı, dolaşımı ve işleyişi için düzenlenmiş bir prosedürler bütünü olarak anlaşılmalıdır (Foucault, 2011:83). Foucault açısından bilgi ve hakikat inancının üretici motoru iktidar ve iktidar ilişkileridir. Herhangi bir bilgi alanı iktidardan bağımsız düşünülemez. Çünkü “iktidar “dışlamakta”, “bastırmakta”, “püskürtmekte”, “maskelemekte”, “soyutlamakta”, “sansür etmekte”, “saklamakta”dır. İktidar fiili durumda üretmektedir, hakikiyi üretmektedir. Birey ve ona ilişkin olarak elde edilebilecek bilgi bu üretime aittirler” (Foucault, 1992:243) “Hakikat” kendisini üreten ve destekleyen iktidar sistemleriyle ve kendisinin meydana getirdiği ve kendisini yayan iktidar etkileriyle döngüsel bir ilişki içindedir: Hakikat rejimi” (Foucault, 2011:83). İktidarın varlığı bilgi alanlarının varlığıyla mümkündür. İktidar gerçekliğini ve meşruluğunu yarattığı bilgi alanları yoluyla gerçekleştirir. Dolayısıyla tarihsel süreçte iktidar mantığı değiştikçe bilgi alanları da meşruluk ve hakikilik noktasında değişmiştir. Orta Çağ'da egemen olan mistik ruhani iktidar anlayışı beraberinde mistik ve soyut bilgi alanlarının, güçlü metafizik öğretilerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Aydınlanmayla beraber rasyonel merkezli iktidar anlayışı da pozitivist değersel bilgi alanlarının inşasını meydana getirirken eski metafizik öğretileri ise değersizleştirmiş ve hakikiliğini geçersiz kılmıştır.

#### **4. Disiplinci Toplumun Doğuşu**

Modern öncesi feodal toplumlarda şiddet gündelik hayatın ve iktidarın temel bir bileşenidir. Toplumsalın inşasında ve sürdürülmesinde temel yönetim aygıtıdır. “Onun için yalnız fiilen uygulanmakla kalmaz, seyirlik hale de getirilir. Hükümdar iktidarını öldürme fiili üzerinden, kan dökmek

vasıtasıyla ilan eder. Kamusal alanlarda sahnelenen kanlı seyirlikler, iktidarını ve haşmetini kurgulamak içindir. Şiddet ve şiddetin teatral sahnelenişi burada iktidarın ve hegemonyanın önemli birer aracıdır” (Han, 2017a:16). Vahşi, öldürücü şiddet, şaşalı gösteri ile hükümdarın haşmetini ve gücünü yeniden tesis eder. Kanın simgesel gücü işlevsel araçtır. İktidarın formülü, şiddet, kan, işkence, kan simgeleriyle mühürlüdür. Bu nedenle şiddet çıplak açık ve sergiseldir. Ahlaki olarak utanmaz, sürekli kendini sergileyerek konuşur, kendini anlatır “Şiddetin çok boyutlu iletişimsel rolü iktidarların meşruluk kaynağıdır. “Mülkiyetin şiddetle intikali” (Foucault, 1992:107) söz konusudur.

Feodal toplumlarda iktidar özünde göstergeler ve el koyma aracılığıyla etkisini koruyordu. Bir yanda feodal lordlara, ritüellere, törenlere, vb. sadakat göstergeleri, öbür yanda vergiler, yağma, avlanma, savaş vb. biçimini alan el koyma. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda ise etkisini toplumsal üretim ve toplumsal hizmet yoluyla kurmaya başlayan bir iktidar biçimi doğar (Foucault, 2011:75). Bu yeni iktidar biçiminde öznelerin üretken değeri politik akılsallığın temel hedefidir. Bu nedenle öznelerin her türlü yaşamsal edimleri kontrol edilmeye ve ekonomi politiğin amaçlarına yönelik uysallaştırılmaya çalışılır. Böylece yeni iktidar modeli kendini yaşamın içinde kurgular. Bedenlerde, eylemlerde, tutum ve davranışlarda; kısaca gündelik hallerin en sıradan performansında yeni iktidar modelinin izi vardır. On yedinci yüzyılda beliren disiplinci iktidar, on sekizinci yüzyılda kendini kontrol/denetimci iktidar anlayışına bırakır. Disiplinci iktidar döneminde toplumda değerden düşürülmüş, dışlama usulleri söylemleriyle anormalleştirilmişlerin ıslahına yönelik yönetim teknolojilerinin uygulandığı dönemdir. Bu yönetim teknolojileri on sekizinci yüzyılda toplumun yani nüfusun geneline yönelir. Artık toplumsal bedenin tamamı iktidarın söylem yapılarıyla kuşatılmıştır.

Pastoral iktidarın disiplinci iktidara dönüşümüyle cezalandırma da değişmiştir. “Beden, ceza ile yıldırmanın ana hedefi olmaktan çıkmıştır” (Foucault, 1992:9). “Bedeni kudurtan kefarete cezasının yerine kalp, düşünce, irade, ruhsal durum üzerine derinlemesine etki eden bir ceza” (Foucault, 1992:19-20) sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Disiplinci iktidar anlayışında yaşam üzerinde inşacı iktidar pratikleri hâkimdir. Disiplinci iktidarla beraber “bir yanda cezanın seyirlik bir unsur olmaktan çıkması vardır. Cezanın törensel yanı karanlığa bürünerek, artık yeni bir usul veya yönetim edimi haline gelme eğilimine girmiştir” (Foucault, 1992:9). Artık “şiddet kendini gururla sahnelemek yerine utançla gizlemektedir” (Han, 2017a:17). Şiddet artık politik ve toplumsal iletişimin bir parçası değildir. İletişimin satır

aralarına, derinin altına çekilir, kılcal damarlara, ruhun iç mekânlarına sinmeye başlar (Han, 2017a:18). Bu dönüşümün temel mantığı ıslaha dayanır. İslah, insani hümanist boyutuyla değil ekonomi politik zorunluluğun dayattığı erkle devreye girer. “Kölelik veya serflik gibi tahakkümün çok daha geleneksel biçimlerinin aksine disiplin, bedenün ekonomik üretimselliğinin artmasına olanak sağlarken aynı zamanda politik tabiiyeti garanti altına almaya zorlayan güçleri zayıflatır. Ekonomik ve politik buyrukların birbirine bağlanması tam da disiplinin tanımlanmasını ve bir teknoloji olarak statüsünün kurulmasını sağlar” (Lemke, 2013:57).

Disiplin, ne kurumlarla ne de aygıtlarla ilişkilidir; ne sadece hukuki veya ekonomik gerekçelere atfedilebilir ne de baskıcı veya ideolojik etkilere indirgenebilir (Lemke, 2016:109). Disiplin bedenün, ekonomik güncü yükseltmekle beraber bedeni politik itaate yerleştirir, özgür bir iktidar yaratır. Dolayısıyla beden üzerinde örgütlenen disiplin teknikleri ekonomi politik bağlamda birbirlerini tamamlarlar. “Birini nasıl gözetlemeli, davranışını, tavrını, becerilerini nasıl denetlemeli, performansını nasıl pekiştirmeli, yeteneklerini nasıl çoğaltmalı, en yararlı olacağını yere onu nasıl yerleştirmeli” (Foucault, 2014:149-150) tüm bunlar disiplinci mantığın iktidar stratejilerini gösterir. İnsan bedenini kuşatan bilgi alanları, bedeni, yaşamı nesneleştirerek, uysallaştırma ilişkilerini birbirine bağlar “Bu bedenün terbiyesi, yeteneklerinin artırılması, güçlerinin ortaya çıkarılması, yararlılığıyla itaatkârlığının koşut gelişmesi, etkili ve ekonomik denetim sistemleriyle bütünleşmesi, bütün bunlar disiplinleri şekillendiren iktidar yöntemleriyle sağlanmıştı: insan bedeninin anatomo-politikası” (Foucault, 2007:102).

Tarihsel dönüm noktası olarak

“1- Orta çağların sonlarında cüzzamlı evlerinin tahliyesi,

2- 1656’da Paris’te modern alıkoymanın ilk kurumu olan Genel Hastanenin (L’Hopital General) kurulması” (Tekelioğlu, 2003:30) disiplinci akılsallığın arkeolojik kökenini göstermektedir. Toplum sağlığı için cüzzamlıların şehir dışında kapatma alanlarına yerleştirilmesi, veba salgınına yakalanmışların kurulan genel hastane mekânlarında tedavi edilmesi mantığı zamanla toplumsal alanda farklı öznelliklerin yaşamına müdahale kapsamını genişlettir. Böylece “bu yerlere, güçten düşmüş fakir insanlar, yoksulluk içindeki yaşlılar, dilenciler, müzmin işsizler, zührevi hastalar, sefahat düşkünleri, ailelerinin veya kraliyet iktidarının kamusal bir cezaya çarptırılmalarını istemedikleri kişiler, müsrif aile babaları, kilise yasaklarına karşı gelmiş din adamları, kısacası toplumun, ahlakın ve sağduyunun düzenine

yönelik “rahatsızlık” sinyalleri veren herkes kapatılmaya başlanır” (Foucault, 2013:83).

Disiplinci iktidar “XVI. yüzyılın iç savaşları ve din savaşlarının sona ermesinin ardından ortaya çıkar” (Foucault, 2002:61). Disiplinin itici motoru, veba salgınlarından, isyanlardan, asker hizmetinden kaçanların, başıboş yaşayan insanların yarattığı korkunun bastırılması yatmaktadır. Bu nedenle klasik dönemde, iktidar bedeni nesneleştirir, onu biçimlendirmeye, terbiye etmeye çalışır. Uysal, itaatkâr beden yaratmak hedefi olarak beden üzerinde oynanan kurucu disiplin teknikleri ekonomi politiğin bedene doğru genişlemesinin veçhesini gösterir. Kapitalist ekonominin gelişmesinin, beden üzerinde işleyen iktidar olarak anatomo-politik’in devreye sokulmasını mümkün (Koloş, 2015:204) hale getirmesi bilgi nesnesine dönüştürülen özne hakkında yönetilebilir iktidar ilişkilerinin uzamını arttırdı. Psikolojik söylemler, kriminolojik söylemler, tıbbi söylemler yeni hakikat rejimleriyle öznelerin toplumsal alandaki faaliyet hareketlerini liberal akılsallığın özgürlük içselliğine uygun olarak formlaştırdı.

Siyasal bağlamda liberalizmin, üretim bağlamında kapitalizmin yaygınlaşmaya başlaması, üretim gücü olarak toplumsal alanda yetersiz emek gücüne sahip olanların disiplin altında ıslahını meydana getirmiştir. Islaha yönelik yeni yönetim teknolojilerinin oluşturulması yeni bilgi alanlarının da meydana gelmesine yol açmıştır. Böylece bedeni ve ruhu inşaaya yönelik pozitif iktidar teknolojileri toplumsal uzamda nüfus üzerinde hiyerarşik sınıflandırmaya ve bölünmeye neden olarak normal ve anormal diktomisine sebep olmuştur. Verimlilik değerini üretmeyenler toplumsalın içinde olumsuz temsillerle ifade edilir. “Serserilik suçlarının arkasında tembellik vardır; mücadele edbilmesi gereken odur” (Foucault, 1992:132). “Dilencileri, aslında çirkef kuyuları olan iğrenç hapisanelere kapatarak başarıya ulaşılmayacaktır”, onları çalışmaya zorlamak gerekmektedir. “İstihdam etmek onları en iyi cezalandırma yoludur” (Akt. Foucault, 1992:132). Toplumun refahı için, temel amaç verimliliği arttırmak ve verimliliğin değerinden beslenen, verimsiz bireyleri de çalışma ekonomisine kazandırmaktır. Dolayısıyla gerekli ıslah mekanizmalarının devreye sokulması elzem olmaya başlar.

## 5. Disiplinci İktidardan Biyo-İktidara Geçiş

Biyoteknolojik yeniliklerin etkisi hayat sürecinin dönüştürülebilir ve giderek artan derecelerde denetim altına alınabilir olduğunu göstermiştir, bu düşünceye göre insanın dokunmadığı bakir doğa düşüncesi köhneleşmiştir. Bu nedenle doğa, ancak doğa-toplum ilişkilerinin bir parçası olarak görülebilir



(Lemke, 2013:19). Doğa bilimlerinin gelişmesi, canlılar üzerine bakışı da değiştirir. Kendiliğinden çevre ile uyumlu canlılar, mühendislik bilgisi gibi ele alınıp yönetilebilir hale gelir, özellikle biyoloji biliminin yarattığı veriler, rasyonel aklın canlıların türsel varlığı üzerine mühendis bakışıyla eğilmesine sebep olur. Modernliğin rasyonelleşen aklı doğa üzerinde egemen olma fikrini taşıırken, canlıların yaşamsal dünyasını kontrole başlar. Böylece ıslah bilimsel verilerden yararlanarak kendini gerçekleştirir.

Biyo-politika, iktidarın uygulanmasının özel bir modern biçimine işaret eder (Lemke, 2013:53). Foucault'ya göre "biyo-politikanın ne olduğunu ancak liberalizmin ne olduğunu anladığımız zaman kavramaya başlayabiliriz." Bu nedenle biyo-politika araştırması aslında bir liberal iktidar kavrayışı araştırmasıdır" (Özmkas, 2012:60). Çünkü biyo-politik modernite, liberalizmin doğuşuna işaret eder. Biyo-politika yaşamın regülasyonunu, ekonomik ve toplumsal işleyişi, milietçiliği, öznenin kendi üzerindeki denetimini ve başkası üzerindeki iktidar anlayışını, ötenaziyi başta olmak üzere birçok liberal akılsallığın değerlerine dayanır.

Foucault'ya göre devlet ve özne birbirinden ayrı düşünülemez. Devlet aklının tarihselliği öznenin bedensel ve ruhsal tarihselliğini anlamada yol göstericidir. Çünkü liberalizmin akılsallığı yaşam üzerindeki her anı devlet aklıyla bütünleştirmiştir. Liberalizmle beraber iktidar teknolojisi, bireyden başlayıp toplumsalın bedenini, hazlarını, değerlerini, arzularını inşa eder. "Foucault, modern iktidarın, kişinin öznel kiplerini edinip kendi kendisine ve kendi iradesiyle yüklenmesi olduğunu da düşünür" (Koloş, 2015:120). İktidar teknolojilerinin bu yaşam üzerindeki yönetsel aklı, üretimin, sağlığın, güvenliğin ve refahın tarihsel ilkelerine dayanır. Karmaşık çok boyutlu iktidar teknolojileri zamanla devlet aklıyla bütünleşir. Bireysel ve toplumsal yaşamın varlığı devletin güvenliği ve saadeti için düşünölmeye başlanınca, nüfus üzerinde tasarruf hakkını yaratır. "Devlet aklı ilkesine göre yönetmek, devletin sağlam ve kalıcı kılınması, zenginleştirilmesi ve onu yok edebilecek her şeyin karşısında güçlendirilmesi anlamına gelir" (Foucault, 2015a:6). Dolayısıyla gücünü öznenin, toplumsal nüfustan alan modern yönetim teknolojisi yaşamı hedef alır. Üretken öznelliklerin, yararlı toplumsal bedenin inşası için düzenlemeler yapar. "Devletin özgürlüğü ve çoğulluğu" (Foucault, 2015a:7) yaşamın üzerinde kapsayıcı şekilde işler. Böylece "Foucault, iktidar kavramını egemenlik kavramı üzerinden, sadece kısıtlayan, sınırlandıran ve baskı kuran bir şey olarak değil, aynı zamanda oluşturan, inşa eden ve düzenleyen bir şey olarak düşünmemiz gerektiği konusunda bizi uyarır" (Oranlı, 2012:43). Biyo-politika toplumsal yaşamın tüm alanına yönelir, aynı zamanda her birey sıradan, gündelik hayatına, en mahrem alanına müdahale

eder. Bu nedenle modernliğin cinselliği ve hazları, biyo-politik iktidarın akılsallığından bağımsız düşünülemez.

Foucault açısından liberal kapitalist devlet aklının tarihsel analizi yaşamı inşa eden biyo-iktidarın akılsallığını çözümler. Modern devlet, insan ve toplum üzerine eğilen stratejilerin yarattığı bilgi alanlarıyla ilişkilidir. Nüfus ve bireyler adına üretilen bilgi alanları yönetsel aklı, devletin niteliğini ve niceliğine değiştirir. Dolayısıyla, özneleşme ve nesneleşme modern devletin tarihiyle ilişkiseldir. Cüzzam, veba, kıtlık, güvenlik, kentleşme gibi tarihsel momentlerin tetiklediği yeni yönetim hem devletlerarası rekabette hem de devletin kendi sınırları içindeki güvenin ve verimliliğin tesisi için tüm toplumsal bedeni iktidar teknolojilerinin nesnesi haline getirir. “Çünkü tam da diğer devletlerle rekabet içinde girebilmek, yani sürekli olarak dengesiz bir dengede durabilmek, diğer devletlerle rekabet dengesini koruyabilmek için, yöneticinin tebaasının yaşamını, ekonomik faaliyetlerini, üretimlerini, ürünlerini sattıkları ve satın aldıkları fiyatları vs. kontrol etmesi gerekir” (Foucault, 2015a:9). İktidar böylelikle insanların bilincinin ve bedenlerinin – aynı zamanda bütün toplumsal ilişkilerin- derinliklerine kadar işleyen bir kontrol mekanizması olarak kendini gösterir (Hardt ve Negri, 2015:45-46)

Biyopolitika başlı başına siyasetin nesnesinin değişmesidir (Özmkas, 2012:55). Geleneksel iktidar anlayışında yönetimin hedef ilkesi toprak parçasının sınırlarını güvenlik altına almak, genişlemesi için stratejik taktikler geliştirmektir. Modernleşmenin dinamiği ile topraklar üzerindeki egemenlik anlayışı nüfusa yönelir. Geleneksel iktidar anlayışında egemenliğin gücü toprağa dayanırken, liberal yönetselliğin mantığı nüfusun gücünü keşfeder, çünkü artık üretim ve üretim ilişkileri değişmiştir. Nüfusu inşa etmeye yönelik geliştirilen yönetsellik biyo-politik toplumsal bedenin üretimini medyana getirir. Sağlık sistemi, yaşam süresi, doğum ve ölüm oranları, biyo-politikanın kontrolü altına girer. Bunları etkileyecek önlemler üzerinde kontrol sağlanmaya çalışılır. Bu nedenle müdahale ve düzenleyici teknikler kaçınılmaz olarak devreye sokar.

Nüfusun biyo-politikası disiplinci toplumdan kontrolcü topluma geçişi tanımlar. “Kontrol toplumu dediğimizde, komuta mekanizmalarının giderek daha fazla “demokratik” giderek daha fazla toplumsal alana içkin hale geldiği, yurttaşların beyinleri ve bedenleri üzerinden dağıtıldığı (modern dönemin son döneminde gelişen ve postmodern döneme açılan) bir toplum anlaşılır” (Hardt ve Negri, 2015:44). Kontrol toplumu, demek ki ortak ve gündelik pratiklerimizi içsel olarak canlandıran normalleştirici disiplin aygıtlarının güçlendirilmesi ve genelleştirilmesi olarak tanımlanabilir; ama disiplinin aksine, bu kontrol mekanizması esnek ve değişken ağlar yoluyla toplumsal

kurumların yapılaşmış alanı dışına da pekâlâ uzanabilir (Hardt ve Negri, 2015:44). Biyolojik yaşamın tüm alanına sirayet etmeye çalışan biyo-iktidar yaşamın kapsamını ve sınırlarını inşa eder. “O halde biyo-iktidar, iktidar konusunda asıl meselenin bizatihi hayatın üretimi ve yeniden üretimi olduğu bir durumu anlatır” (Hardt ve Negri, 2015:45).

Liberal yönetimsellik anlayışında öznelerin kendi kendini yönetimi ve bu yönetimi sağlayan araçların bütünü, hükmetme taktiklerinin toplum içindeki bireyler tarafından içselleştirilmesi ve doğallaştırılmasıyla gerçekleşir. Bu yönetimsel mantığın tarihselliği söylemsel yapıların inşasını ve bunların birbiriyle olan bağının kurumsallaşmasını doğurur. Böylece tarihsel bağlamın içinde dünyaya gelen özne kaçınılmaz olarak liberal akılsallığın yönetimsel mantığıyla kimliğini bulur. Dilsel, mekânsal, hukuki söylemlerin örgütlenmesi bu süreçte iktidarın kontrolü ve denetimi altında meydana gelir. on yedinci yüzyılda Avrupa’da devletlerarası rekabetin artması, savaş stratejisinin ve türünün değişmesi disiplinci söylemsel aygıtların güçlenmesine yol açarken, bu taktiksel yönetimselliğin inşa edilen mekân örgütlenmesinin dışına taşarak tüm toplumu kapsayan hale gelmesi biyo-politik siyasetin tarihselliği içinden geçmiş nüfusların ortaya çıkmasına yol açar. “Foucault’ya göre disipline edici olmayan ancak onu aşan bu biyo-politikanın uygulandığı yer, bedenle ilgilenen disiplinden farklı olarak, insanların yaşamlarıdır; başka deyişle, anatomo-politika beden-insan ile ilgilenirken biyo-politika yaşayan yani canlı bir varlık olan tür-insan ile ilgilenir” (Koloş, 2015:273). Bidet’e göre disiplin toplumunda mekânsal-zamansal özneleştirme söz konusu iken, panoptikon biyopolitik toplumsallıkta toplumsal beden tümleyici olarak hedeftedir:

“Disiplin”, muhtelif modern toplumsal “dispozitifler”de ortak olan yeni bir düzen ilkesi gibi görünür; buradan da yeni bir bireyleştirme biçimi doğar. Daha önce gördüğümüz gibi disiplin, mekânın (kapatma, güvenlik bölgelerine ayırma, saflar, şehirler, izlenecek yollar...) ve zamanın (muntazam ve dolu dolu mesai programı, bu programı oluşturan eylemlerin, görevlerin ve aşamaların standartlaştırılması) sömürgeleştirilmesi anlamına gelmektedir. Böylece bireylerin bireylerin, sahnesini bu zamansal-mekânsal çerçevenin oluşturduğu sınavlara göre sınıflandırılmasını sağlar: hiyeraşikleştirme, damgalama, ödüllendirme, normların icrası, arşivleme, muayene, üstünlüğe ya da dışlamaya doğru giden muhtelif güzergâhlar. Panoptikon kavramıyla izah edilen tam tekmil bir toplumsal denetim hedefler (Bidet, 2016:160)

On dokuzuncu yüzyılın en temel olaylarından biri, yaşamın iktidar tarafından göz önüne alınması diyebileceğimiz şeydir: bir anlamda, canlı varlık olarak insan üzerinde bir iktidar kurma, biyolojik olanın bir

devletleştirilmesi ya da en azından biyolojik olanın devletleştirilmesi diyebileceğimiz bir şeye götüren belirli bir eğilim oldu (Foucault, 2002:245-246). Foucault'ya göre, iktidarın on yedinci yüzyılda başlayan kapatma tekniklerinin insan bedenini "anatomipolitiği"ni hedef alarak değiştirmesi ve dönüştürmesi anlayışının on sekizinci yüzyılda insan türünün "biyopolitiği"ne yönelmesi, nüfusun toplam bağlamda dönüşümüne yol açar. Biyopolitik teknolojilerin "disiplinden farklı olarak hedeflediği şey, bireyin bedeni değil, hukuki kategorilerde sözleşmenin taraflarından olan bireylerin toplum şeklinde algılanmayan, bağımsız bir (biyolojik) mevcudiyet şeklinde meydana çıkan toplumun bedenidir. Bu iktidar teknolojisi, bireylerin ve toplumun yanında yeni bir yekpare "beden"i ortaya çıkmasını sağlar: Nüfusun" (Lemke, 2016:198). Nüfus üzerinde genel dengeyi sağlama noktasındaki uygulanan tekniklerin tümünü biyo-iktidar olarak ele alan Foucault, biyo-iktidarın ölümleri, üremeyi, nüfusun doğurganlık süreçlerini kontrol etmeye ve yönetmeye çalıştığını söyler. Biyo-iktidarın biyo-politik tekniği disiplinci iktidarın kapsamını içinde barındırmakla beraber, onu aşar, tüm nüfusun gücü arttırılmaya çalışılır. Diğer nüfuslarla olan rekabet şiddetlenir. Nüfusun bedeni ve ruhu fabrika nesnesi gibi sürekli düzenlenir.

Biyo-politik akılsallıkta nüfus üzerindeki güvenlik teknikleri, nüfusun istenilen verimlilik enerjisine ulaştırılmasında, dönüştürülmesinde polis teşkilatını devreye sokar. Polis teşkilatının varlığı nüfusun selameti için değildir; malların dolaşımı ve nüfus üzerindeki biyo-iktidar gücünün tesis edilmesinde gardiyan rolü üstlenmesidir. "Polisin dünyası, bütünü düzenini temin etmek amaçlı süregelen gözaltını ve gözetlemeyi gerektiren, kuşatıcı bir düzenleme ve bireyleri disiplin altına alma dünyasıdır" (Lemke, 2016:240). Özellikle salgın hastalıkların önlenmesinde kentsel yaşamda bölge bölge nüfusun gözetimi polisin etki gücünü arttırır. Nüfus üzerinde tek tek bireyler polis tarafından kontrol edilir, kayıtları tutulur. Kent içinde malların dolaşımı için gerekli güvenlik önlemleri polis teşkilatı tarafından sağlanır. Nüfusun gözetlenmesi, nüfus içinde hastalık gibi olumsuz bir durumun tespiti için polisin şebekeler kurarak vakaları kayıt altına alması sürekli bir gözün varlığına işaret etmektedir. Bu polis teşkilatı genel dengeyi sağlamak için gerekli güvenlik teknolojilerini devreye sokar. Kısaca Foucault'nun ifadesiyle polis teşkilatı liberal piyasa kurumu olarak işler:

Kısacası malların mübadelesi, dolaşımı, üretimi ve dolaşıma sokulması meselesidir bu. İnsanların birlikte var olması, malların dolaşımı. Ama bunu şu şekilde tamamlamak gerekir: İnsanların ve malların birbirleriyle ilişkili olarak dolaşımı. Mesela burada ortaya çıkan şey bu başboşların, bir yerden bir yere hareket halinde olan insanların yarattığı sorundur. O halde şöyle diyebiliriz: Polis esas olarak şehre ve ticarete

dairdir - daha kaba bir şekilde söylersek, polis çok geniş anlamda bir piyasa kurumudur (Foucault, 2013:292).

Biyo-politik iktidar ekonomisinde üretimin değersel varlığı olan nüfus geleneksel iktidar anlayışından kopmuş, yaşamın her alanını kontrol ve yönetmeye kendini adanmıştır. “Öldürten veya yaşamasına izin veren egemenlik iktidarının tersine bu yeni iktidar, ölmeye bırakır ve yaşatır. Ölümün üzerindeki iktidar yaşamın üzerindeki iktidara, hukukun öznelerinden çok canlı varlıklarla ilgilenen bir biyoiktidara dönüşür” (Lemke, 2016:196). On sekizinci yüzyılın ikinci yarısı, tıbbi bilmenin türdeşleştirilmesi, normlaştırılması, sınıflandırılması, merkezileştirilmesine yönelik büyük bir çalışmaya tanık oldu... Bunun sonucu hastanelerin, dispanserlerin, Kraliyet Tıp Derneği'nin kuruluşu, tıp mesleğinin düzenlenmesi, çok büyük bir halk sağlığı kampanyasıyla birlikte, çok büyük bir çocuk ve yeni doğan sağlığı kampanyasının da yapılması oldu (Foucault, 2002:190-191). On sekizinci yüzyılın sonunda göz önüne alınmaya başlanan ve, şimdi, tıbbi tedavilerin eşgüdümünü, bilginin merkezileşmesini, bilmenin normalleştirilmesini sağlayan organizmalarla, başlıca kamu sağlığı görevini üstlenecek olan ve hijyen eğitimi ve nüfusu tıbbileştirme kampanyası işleyişine de bürünen bir tıbbin kuruluşuna götüren bu görüngülerdir (Foucault, 2002:249-250).

Biyo-politik ekonominin merkezini cinsellik, ırk, sağlık, güvenlik, ahlak oluşturur. Bu iktidar ekonomileri bedenlerin ve ruhların sömürüsüne dayanmaz, onların inşa edilmesine neden olur. Çünkü Foucault açısından biyo-politikanın tarihi bedenlerin tarihsel inşasına, birbiriyle ve dünyayla olan ilişkisine gönderme yapar. “Foucault, biyo-politikayı sadece “ırkın düzenlenmesi” (Agamben) olarak değil, tercihleri ve bireysel kararları teşvik ederek öznelliği kurmak amacıyla, dispoitiflerin heterojenliğinin yaşam koşullarının bütününe müdahale ettiği bir “toplum” politikası olarak yeniden tanımlar. İktidar tam da bu anlamıyla “mümkün eylemler üzerinde bir eylem”, olaylara bir müdahaledir” (Lazzarato, 2018). Bedenin yaşamını hedef alan biyo-politika akılsallık beden toplumsal yaşamdaki varlıksal durumuna odaklanır. Yaşamın döngüsünü, sınırlarını çizer, yaşanması gereken ve yaşanmaması gereken normları belirler. İçsel ve dışsal olan yani normal ve anormal olan saptanır. Yaşam bu belirlenimler içinde nefes alır, büyür, gelişir ve bir bilince sahip olur. Kapatma disiplin teknikleri böylece zihinsel örüntüler içine zamanla yerleşerek, ruhların zihinsel hapisanesine yol açar.

Foucault, kapitalizmi ekonomik sistem, liberalizmi ise yönetimsel bir siyasal akıl olarak düşünür, kapitalizmi yeniden üretenin yönetimsel siyasal akıl olduğunu söyler (Oranlı, 2012:48). Liberal yönetimsellik anlayışı devletleşen öznelerin, özneleşen devletlerin tarihine göndermede bulur.

“Devlet, bireyi ve sosyal hayatı gözetlemeye, iktidarını bireylerle beraber ve bireyin gövdesinde kurmaya başlar” (Tekelioğlu, 2003:226). Dönemin liberal siyasal figürleri ve ekonomistleri üretime ve verimliliğe dayanan nüfusların yönetimine odaklanır. “Nüfus, zenginlik ilkesi, üretici güç, disiplinci çerçeveleme: Bütün bunlar, merkantilistlerin politik düşüncesi, projesi ve pratikleri içinde birleşir” (Foucault, 2013:63). Tahıl üretiminde ve tüketiminde sık sık yaşanan dengesizlik, Nüfus artışının bu dengesizliği şiddetlendirmesi geleneksel iktidar anlayışından farklı yeni yönetim sanatını doğurur; nüfusların regülasyonu ve yönetimi durumu.

### Sonuç

Batı tarihinin yönetim aklını anlamaya çalışan Foucault, tarihsel izleğin meydana getirdiği iktidar türlerini analiz ederek, günümüz dünyasında iktidara daha derinlikli bakılmasını mümkün kılmıştır. Her ne kadar Foucault'nun ölmeden önce kısmen de olsa dile getirdiği neoliberal bir yönetim aklı modern iktidarın nihai sonucu olarak belirmiş olsa da güncel dünyanın iktidar ilişkilerini ve altında yönetilen toplumsal bedeni anlama noktasında Foucaultcu düşünce dünyası tarihselliğin gelişim sürecini iktidar bağlamıyla anlamının yolunu açmıştır. Modern tarihin iktidar aklını çözümlenmede öznenen başlayarak toplumsallığı saran devlete kadar iktidar şebekelerini genişleten Foucault açısından iktidar, tarihsel dinamiğin içinde durağan değil, hareket eden, ilişkilerde kendini gösteren, sonsuz ağlar içinde uzayan ve genişleyen, tarihsel koşulların değişim gücü ile hareket eden ağlar toplamını işaret etmektedir. Bu bakımdan iktidar ele geçirilebilen, devredilebilen ya da somut durağan olarak beliren bir şey değildir. Siyaset bilimi açısından iktidarın devlet aygıtı ile sınırlandırılmasına karşın Foucault açısından devlet iktidar ağlarının toplam nihai durumunu teşkil etmektedir. Bu bakımdan devlete bakılarak modern iktidarın aklı anlaşılabilir. Yapılması gereken aşağıdan yukarıya doğru bir iktidar modeli geliştirmektir. Bu nedenle özne-hakikat ilişkisi, iktidarın ilk kurulum alanı olarak ortaya çıkar. Böylece iktidar, öznenen başlayarak söylemsel alanları inşa eder. Söylem, dil ve dil dışı modern yapıların, sembolik göstergelerin toplamı olarak düşünülmelidir. Bu nedenle iktidarın pozitif-kurucu bir yönü de modern tarih içinde meydana gelir. Çünkü sadece kısıtlayan, zorlayan, baskı uygulayan bir iktidar modeli sanayi toplumu için mümkün görünmemektedir. Pozitif olarak nüfuslar üzerinde etkide bulunan, toplumsal bedeni kontrol eden, üretim enerjisini geliştiren bir akıl olarak modern iktidar biyopolitik olarak işler.

Foucault'nun modern iktidar analizi, bir yönüyle Marksist literatür ile kesişmektedir. Çünkü modern iktidar aklı Foucault açısından temelde emeğin kontrolü ve yönetimi etrafında örgütlenmiş ve sistematikleşmiştir. Bu

bakımdan her ne kadar Foucault, Marks'ın karşısına dikilen bir güç olarak düşünülse de temelde "Foucault, iktisadi sömürü ile siyasal tahakküm arasında "sınıfsal" bir bağlantı olduğunu kabul eder elbette. Ancak tam anlamıyla Marksçı sınıf ve devlet kavramlarına karşı mesafeli durur. Marksist iktisat analizine karşı tam bir kayıtsızlık içindedir" (Bidet, 2016:32). Çünkü Foucault açısından tarihsel burjuva üretim modeli üretim ve üretim ilişkilerinin ötesinde tarihsel olarak kurulan genişleyen yönetsel rasyonalitelerin toplamını ifade etmektedir. "Marx, kapitalist üretimin nesnesinin Adam Smith'in tabiriyle "ulusların zenginlikleri" yani somut zenginlik, kullanım değeri değil, soyut zenginlik yani artık değer olduğunu göstermek ister. Oysaki Foucault liberal siyasal iktisadın tam tersine yaşamı, nüfusu, somut zenginliği ve toplumun gücünü hedef aldığını göstermeye çalışır" (Bidet, 2016:43-44). Bu bakımdan Foucault'nun iktidar aklının merkezinde beden ve ruh vardır. Bedeni ve ruhu kontrol eden, yöneten ve onu liberal kapitalist sistemin ereklerine göre kimlikleştiren şebekeler Foucault'nun modern iktidar modelinin kalbini oluşturur.

### Kaynakça

- Aksay, G. (2004). Ne Olduğunu Olumsuzlamanın Hazzı. *Marx'tan Sonra* (Çev. G. Aksay) s. 9-21. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Bauman, Z. (2017). *Modernlik ve Müphemlik*. (Çev. İ. Türkmen) İstanbul: Ayrıntı.
- Bidet, J. (2016). *Foucault'yu Marx'la Okumak*. (Çev. Z. Cunillera) İstanbul: Metis.
- Deleuze, G. (2013). *Foucault*. (Çev. B. Yalın ve E. Koyuncu) İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (Çev. M. A. Kılıçbay) Ankara: İmge.
- Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler*. (Çev. M. A. Kılıçbay) Ankara: İmge.
- Foucault, M. (2002). *Toplumunu Savunmak Gerekir*. (Çev. Ş. Aktaş) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2003). *Abnormal, Lectures at the College de France 1974...1975*. (Çev. G. Burchell) London: Verso.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011). Analitik Siyaset Felsefesi. *Entelektüelin Siyasi İşlevi, Seçme Yazıları 1* (Çev. I. Ergüden) s. 194-212. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2011). Hakikat ve İktidar. *Entelektüelin Siyasi İşlevi, Seçme Yazıları 1* (Çev. O. Akınbay) s. 58-84. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2011). İki Ders. *Entelektüelin Siyasi İşlevi, Seçme Yazılar 1* (Çev. F. Keskin) s. 85-116. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2012). *Bilme İstenci Üzerine Dersler*. (Çev. K. Eksen) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus*. (Çev. F. Taylan) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2014). İktidarın Halkaları. *Özne ve İktidar, Seçme Yazıları 2* (Çev. I. Ergüden) s. 140-161. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2014). Özne ve İktidar. *Özne ve İktidar, Seçme Yazıları 2* (Çev. O. Akınbay) s. 57-82. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2014). Siyasi Aklın Bir Eleştirisine Doğru. *Özne ve İktidar, Seçme Yazılar 2* (Çev. O. Akınbay). İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2015). *Büyük Kapatılma, Seçme Yazılar 3* (Cilt 4. Basım). (Çev. I. Ergüden) İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2015a). *Biyopolitikanın Doğuşu*. (Çev. A. Tayla) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2015b). *Büyük Kapatılma, Seçme Yazılar 3* (Cilt 4. Basım). (Çev. I. Ergüden) İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M. (2015c). *İktidarın Gözü, Seçme Yazıları 4* (Cilt 4. Basım). (Çev. I. Ergüden) İstanbul: Ayrıntı.



- Fuchs, C. (2015). *Dijital Emek ve Karl Marx*. (Çev. T. Kalaycı ve S. Oğuz) Ankara: NotaBene.
- Han, B.-C. (2017a). *Şiddetin Topolojisi*. İstanbul: Metis.
- Han, B.-C. (2017b). *Şeffaflık Toplumu*. İstanbul: Metis.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2011a). *Çokluk*. (Çev. B. Yıldırım) İstanbul: Ayrıntı.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2011b). *Ortak Zenginlik*. İstanbul: Ayrıntı.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2015). *İmparatorluk*. (Çev. A. Yılmaz) İstanbul: Ayrıntı.
- Kapani, M. (2007). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi.
- Koloş, U. (2015). *Foucault, İktidar ve Hukuk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Lazzarato, M. (2018). <http://www.demokratikmodernite.org/biyopolitika-ve-biyoekonomi-bir-cokluk-politikasi/>, <http://www.demokratikmodernite.org/http://www.demokratikmodernite.org/biyopolitika-ve-biyoekonomi-bir-cokluk-politikasi/> (Erişim Tarihi: 05.21.2018).
- Lemke, T. (2013). *Biyopolitika*. (Çev. U. Özmakas) İstanbul: İletişim.
- Lemke, T. (2015). *Foucault, Yönetimsellik ve Devlet*. (Çev. U. Özmakas) Ankara: Pharmakon.
- Lemke, T. (2016). *Politik Aklın Eleştirisi: Foucault'nun Yönetimsellik Çözümlemesi*. (Ö. Karlık, Çev.) Ankara: Phoenix.
- Lukes, S. (2005). *Power, A Radical View*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Oranlı, İ. (2012). Biyopolitikanın Doğuşu ve Foucaultcu Eleştiri. *Cogito(70-71)*, 39-51.
- Özden, Ö. (2016). Biyolojik Ufka Karşı İki Modern: Agnes Heller Ferenc Feher. O. Kartal içinde, *Biyopolitika, Foucault'dan Günümüze Biyopolitikanın İzdüşümleri* (Cilt 2, s. 87-108). Ankara: NotaBene.
- Özmakas, U. (2012). Foucault: İktidardan Biyoiktidara. *Cogito(70-71)*, 53-81.
- Paras, E. (2016). *Foucault, Öznenin Yitiminden Yeniden Doğuşuna*. İstanbul: Kolektif.
- Revel, J. (2012, ). Kimlik, Doğa, Yaşam, Üç Biyopolitika Yapıbozumu. *Cogito (70-71)*, 9-20.
- Russell, B. (1976). *İktidar* (Cilt İkinci Baskı). (Çev. M. Ergin) İstanbul: Altın Kitaplar.
- Sancar, S. (2014). *İdeolojinin Serüveni* (Cilt 3. Basım). Ankara: İmge.
- Sennett, r. (2014). *Otorite* (Cilt 4. Baskı). (Çev. K. Durand) İstanbul: Ayrıntı.
- Tekelioğlu, O. (2003). *Foucault Sosyolojisi*. Bursa: Alfa Aktüel.
- Urhan, V. (2010). *Foucault, Fikir mimarları Dizisi -24* (Cilt 1. Baskı). İstanbul: Say.
- Urhan, V. (2013). *Michel Foucault ve Düşünce Sistemleri Tarihi*. İstanbul: Say.
- Weber, M. (1996). *Sosyoloji Yazıları*. (Çev. T. Parla) İstanbul: İletişim.